

Una aproximació a l'exposició "Presències i desaparicions"

La pintura de Joan Vila-Puig és una obra sobre el paisatge, molt vinculada a una recreació emocional de la proximitat

ORIOI VILAPUIG

L'exposició *Presències i desaparicions*. El pintor Joan Vila-Puig i Caldes d'Estrac, que va tenir lloc a la Fundació Palau de Caldes d'Estrac els mesos de febrer, març i abril de 2011, va sorgir a partir de l'encàrrec que la Fundació Palau va fer a la família Vila-Puig d'iniciar un estudi que aprofundís en els vincles que el pintor Joan Vila-Puig va establir al llarg de la seva vida amb la població de Caldetes, uns vincles que enteníem que anaven més enllà de la utilització de les vistes pintoresques de la població com a motiu per a les seves pintures.

Amb aquest encàrrec, la Fundació Palau, amb seu a Caldetes, assolia dos objectius: el de donar a conèixer l'obra del pintor Joan Vila-Puig, considerat una de les figures destacades del paisatgisme a Catalunya, dins la primera meitat del segle XX, i per l'altra, que la mostra fos capaç de generar als habitants de Caldetes eines per a la reflexió sobre el seu territori i les formes d'habitar-lo i viure'l, a partir de la memòria que la imatge pictòrica de Vila-Puig contenia. Gran part de l'èxit per assolir aquest objectiu va ser degut a la implicació en els tallers i les activitats pedagògiques realitzades pel col·lectiu Sitesize.

L'exposició, però, no només la conformaven els dibuixos i les pintures sinó una part important de documentació que explorava la relació de Vila-Puig amb Caldetes, i que ens permetia activar aspectes vivencials i emocionals amb el poble de Caldes,... tot aquest cúmul d'experiències del passat participaven en la mostra i generaven una dialèctica de temps diversos que permetien una reflexió sobre el passat i el present. Aquesta dialèctica de temps és la que genera qüestions que tenen a veure amb la memòria, una memòria compartida que humanitza, configura i interroga i que tal com afirma Georges Didi Hubermann en el seu assaig *Ante el tiempo* "No solamente es imposible comprender el presente ignorando el pasado, sino incluso, es necesario conocer el presente —apoyándose en él— para comprender el pasado y entonces saber plantearse las preguntas convenientes".

L'exposició va ocupar les dues sales en què habitualment la Fundació Palau acull les exposicions temporals, una situada a un primer nivell i l'altra a un segon, ambdues comunicades per una escala. Aquestes característiques de l'espai expositiu ens permetien dividir l'exposició en dos espais conceptualment diferenciats.

En l'espai del primer pis es mostraren una selecció de pintures de Vila-Puig, un petit recorregut per la seva obra pictòrica,

Platja de Caldes d'Estrac (Maria Codina, 1916)

format per divuit obres al voltant del paisatge realitzats en diferents indrets de Catalunya, que va pintar, en molts casos de manera reiterada, entre els inicis dels anys vint i els anys quaranta. En aquest sentit, aquesta primera part de l'exposició feia èmfasi en els paisatges de la dècada dels vint i principis dels anys trenta, una època de plenitud artística.

La pintura de Vila-Puig és exclusivament una obra sobre el paisatge, un paisatge molt vinculat a una recreació emocional de proximitat, que busca i genera un lligam vivencial més que la creació d'una imatge singular i autònoma. Vila-Puig sempre va pintar paisatges propers i es va lligar anímicament amb la dimensió humana d'allò que podríem anomenar la seva construcció social. Les seves pintures descriuen un paisatge cultivat i humanitzat, fruit d'una cultura paisatgística popular que s'expressa en la seva dimensió agrícola i arquitectònica. Si cal buscar alguna descripció estilística que el defineixi, se'l podria vincular a la recreació d'un paisatge d'arrel noucentista, amb una proximitat a la cultura popular, que no prové d'una posició

intel·lectual, sinó que és assumida i viscuda amb el màxim respecte, reconeixent-se plenament en aquesta identificació.

En un segon espai es varen mostrar obres i documents que feien referència a la vinculació de Vila-Puig amb la vila de Caldes, un vincle que s'inicià l'any 1920 i que culminarà amb l'establiment de la seva residència, entre els anys 1934 i 1936, mantenint, a partir d'aquest moment, una vinculació continuada com a estiuvejant. Com explica Santiago Vila-Puig, fill del pintor, en el text del catàleg que acompanyava la mostra, l'inici de la vinculació del pintor amb la vila de Caldetes sorgeix per un seguit d'esdeveniments fortuits i inesperats. Va ser l'amor per Maria Codina, filla única de Domènec Codina i Jacinta Pujol, que el portà a conèixer la vila de Caldetes. La negativa del senyor Codina al prometatge va propiciar un pla per a refredar l'amor dels joves Joan i Maria, així és com obligà Maria a fer una llarga estada a la vila, on tenien llogada una petita casa, esperant que la distància fes oblidar l'amor. Això, més enllà de frenar el jove pintor enamorat, va fer que aquest hi fes sovint viatges secrets per a retrobar-se amb Maria i iniciés així un vincle amb Caldetes que ja no es trencaria.

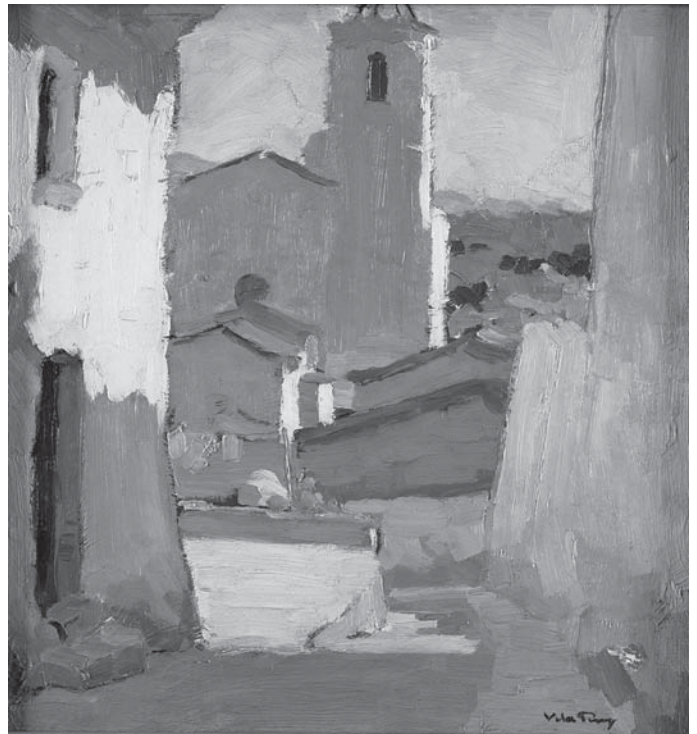
Aquesta relació de Joan Vila-Puig amb la vila de Caldetes ens va permetre assajar diverses línies de discurs expositiu: la que fa referència al seu treball pictòric, relacionat amb la vila, i per l'altra els documents derivats de la seva vinculació amb Caldes.

La representació pictòrica del paisatge de Caldes, a diferència d'altres indrets que va visitar, ens permet reconèixer i valorar una idea recurrent en la seva pintura, i de la qual participaren molts altres artistes d'aquell moment, la consideració que permet veure el poble de Caldes expressat a través de la seva arquitectura, del seu paisatge i per extensió del comportament de la gent que hi viu, com un arquetip d'harmonia i bellesa en què el pintor participa sense introduir res aliè que ho alteri.

Tot i formar part del grup dels estiuvejants atrets per les condicions benèfiques dels banys, el seu acostament, i el de la seva família, els aproximà al sentir popular dels llocs encara rurals, a la convivència amb els pescadors i a les formes senzilles de la vida del poble. El reconeixement d'una dimensió popular que enllaça amb la identitat de Caldes, el seu paisatge i les accions i omissions que constitueixen el caràcter arrelat d'aquest "poble de mar», com anota Vila-Puig a la recerca d'un títol en un dels seus dibuixos.

Per il·lustrar aquest vincle de Vila-Puig amb Caldes s'exposaren pintures i dibuixos fets durant les seves estades a partir de 1920. A manera de documentació es mostraren també algunes fotografies de quadres no localitzats, que fan referència directa al paisatge de Caldes, tots en diàleg amb tota una sèrie de documents que ens parlen de les formes i els lligams d'aquesta llarga relació.

En aquest sentit, cal destacar la recuperació de tot un material fotogràfic inèdit realitzat per Maria Codina al voltant de la vila de Caldes. Maria Codina Duran (Sabadell, 1896 – Bellaterra, 1978), esposa de Joan Vila-Puig, va tenir de jove una inclinació per la pràctica de la fotografia poc habitual en aquella època. El 1915 va adquirir una càmera Kodak, amb la qual feia negatius

"Carrer de Caldes d'Estrac" (1920, Oli sobre cartró, 35 x 33 cm). A baix "Caldes d'Estrac" (1927, Aiguafort, 21'5 x 20 cm). Col·lecció Vila-Puig

9 x 12 i que ella mateixa revelava amb un equip propi. Malauradament, té un volum de producció escàs, que es podria fixar entre el 1915 i el 1922, any en què, per motius diversos, va abandonar la pràctica de la fotografia. Tanmateix, hem cregut interessant treure a la llum aquests documents valuosos.

Pescadors (Maria codina, 1918)

Les fotografies de Caldes d'Estrac, que es mostraren per primera vegada, van ser realitzades entre el 1916 i el 1918 coincidint amb les seves estades a la població durant els mesos d'estiu.

Aquestes fotografies, ens mostren escenes quotidianes dels pescadors de Caldes, intercalades amb les dels pocs estiuejants que freqüentaven la platja en aquella època i els retrats de vilatans. Són fotografies que enteníem que anaven més enllà d'una imatge de record purament familiar. Hi podem intuir una sensibilitat i un interès particular per mostrar i convertir l'instant en quelcom més intens i perdurable.

Altres documents que es mostraven eren els relacionats amb la casa que la família va fer construir després de la Guerra Civil, al número 2 del carrer de Sant Pere, actualment desapareguda. Així com cartes, documents i fotografies de l'arxiu personal de Joan Vila-Puig (actualment dipositat a l'Ajuntament de Sant Quirze del Vallès, **vila natal de Vila-Puig**) que mostraven la relació amb Caldetes, els seus visitants i habitants com ara, Francesc Pujols, Joan Junceda i Joaquim Ruira entre d'altres.

Serà també al voltant d'aquests nivells de relació amb Caldes, les pintures com a representació del paisatge i les formes de la

viència del lloc, que el col·lectiu Sitezise va desenvolupar un seguit d'activitats pedagògiques vinculades a l'exposició.

La intenció compartida amb la Fundació Palau és que aquestes activitats permetessin actualitzar la mirada sobre el paisatge i activar aquells mecanismes actuals que ens proporcionen una més rica i complexa construcció social del paisatge i de les formes col·lectives de viure'l.

L'exposició es complementa amb un catàleg on queden aplegats tots els documents i obres exposades precedits per tres textos de presentació. El de Francesc Fontbona aporta un estudi exhaustiu i acurat de l'obra i les activitats de Vila-Puig en el context de la seva època; el segon text, de Santiago Vila-Puig, fill del pintor, de caire més vivencial, ens aproxima a la biografia del seu pare i els seus lligams amb la vila de Caldetes. Finalment, el col·lectiu Sitezise proposa una relectura de l'obra del pintor Vila-Puig, amb una reflexió sobre com construïm socialment els nostres territoris.